

Лиска Павло Олександрович,
аспірант кафедри обліку і бізнес-консалтингу,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

Lyska Pavlo, PhD student of the Department of
Accounting and Business Consulting, Simon Kuznets
Kharkiv National University of Economics,
<https://orcid.org/0009-0005-2783-3285>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ THEORETICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF ACCOUNTING SYSTEM OF THE CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

Лиска П. О. Теоретичні аспекти формування системи обліку корпоративної соціальної відповідальності. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 175 – 180.
Lyska P. Theoretical aspects of the formation of accounting system of the corporate social responsibility. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2024. Volume 9. № 3, pp. 175 – 180.

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності впровадження обліку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), а також розвитку теоретичних аспектів цього процесу. Актуальність дослідження зумовлена поширенням впровадження концепції корпоративної соціальної відповідальності, сутність якої полягає в інтеграції екологічних, соціальних та етичних аспектів у діяльність підприємств, що викликає необхідність управління цим процесом. Для цього необхідна достатня інформаційна база для можливості планування, оцінки та аналізу дій, що може бути сформована у системі бухгалтерського обліку. Тому важливим аспектом забезпечення розвитку соціально відповідальної діяльності є формування системи обліку КСВ як інформаційної основи управлінського процесу. Метою статті є систематизація теоретичних аспектів формування системи обліку корпоративної соціальної відповідальності для інформаційного забезпечення системи управління підприємством. У статті охарактеризовано сутність та ознаки концепції КСВ, виділено шляхи підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу. Доведено роль впровадження системи бухгалтерського обліку в удосконаленні управління соціально відповідальною діяльністю. Представлено основні теоретичні аспекти розробки такої системи обліку та визначено її ключові елементи: мета, завдання, суб'єкти, об'єкти та предмет. Запропоновано загальний підхід до розробки системи обліку для управління корпоративною соціальною відповідальністю. Обґрунтовано застосування системного підходу до формування інформації про розвиток корпоративної соціальної відповідальності на основі комбінації фінансового та управлінського обліку. Представлено загальний підхід до формування комплексної системи обліку корпоративної соціальної відповідальності та взаємозв'язок підсистем фінансового та управлінського обліку. Для забезпечення ефективного аналізу та контролю за показниками соціально відповідальної діяльності запропоновано впровадити управлінський облік за центрами відповідальності, зокрема за соціальними витратами. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств для організації системи бухгалтерського обліку соціально відповідальною діяльністю з метою управління КСВ.

Ключові слова: звітність, інформація, корпоративна соціальна відповідальність, управління, управлінський облік, фінансовий облік.

The article is dedicated to substantiating the necessity of implementing accounting for corporate social responsibility (CSR) and developing the theoretical aspects of this process. The study's relevance is driven by the increasing adoption of the CSR concept, which involves integrating environmental, social, and ethical factors into business activities, necessitating the management of these processes. A sufficient information base is required for planning, assessing, and analyzing actions, which can be developed within an accounting system. Therefore, an essential aspect of supporting the development of socially responsible activities is forming an accounting system of CSR as an informational foundation for management processes. The article aims to systematize the theoretical aspects of developing an accounting system for corporate social responsibility to provide information support for enterprise management. The article characterizes the essence and critical features of the CSR concept and identifies ways to enhance business social responsibility. It demonstrates the role of implementing an accounting system in improving the management of socially responsible activities. The main theoretical aspects of developing such an accounting system are presented, along with its essential elements: goals, objectives, subjects, objects, and scope. A general approach to developing an accounting system for managing corporate social responsibility is proposed. Applying a systematic approach to forming information on the development of corporate social responsibility based on the combination of financial and management accounting is justified. A general approach to creating a comprehensive accounting system for CSR and the interrelation of financial and management accounting subsystems is presented. Responsibility centers are proposed to implement management accounting to ensure practical analysis and control of CSR performance indicators, mainly focusing on social expenses. The research results can be applied to enterprises to organize accounting systems for socially responsible activities aimed at managing CSR.

Keywords: reporting, information, corporate social responsibility, management, management accounting, financial accounting.

Вступ

Концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в останні десятиліття набула провідної ролі у бізнес-середовищі у процесах організації діяльності підприємств. Сутність цієї концепції полягає в інтеграції екологічних, соціальних та етичних аспектів у діяльність компаній, саме це і є основою

забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку. Враховуючи зростаючу актуальність дотримання принципів КСВ в сучасному бізнес-середовищі, їх позитивного впливу на формування репутації, очікування з боку суспільства, інвесторів та держави до розвитку такої діяльності, поширюється залучення компаній до впровадження елементів соціально відповідальної діяльності.

Для успішної імплементації концепції КСВ у господарську діяльність необхідна достатня інформаційна база для можливості планування, оцінки та аналізу дій. Тому важливим аспектом забезпечення розвитку соціальної діяльності є формування системи обліку КСВ як інформаційної основи управлінського процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань особливостей обліку корпоративної соціальної відповідальності присвячено праці низки вчених, серед яких Бандура З. Л., Камінська І., Кріль Я. Я., Левицька С. О., Москаль Н. В., Пацула О. І., Поліщук О. Т., Покин'єчерета В. В. Топішко І. І. та інші.

Незважаючи на значні доробки вчених, слід зазначити, що все ще відсутня єдина методика обліку КСВ та комплексний підхід до управління такою діяльністю. В українському бізнес-середовищі соціально відповідальна діяльність поки що не здобула такої ж актуальності, як в іноземних компаніях.

Для відображення такої діяльності існують пропозиції щодо впровадження соціального обліку, проте точаться дискусії щодо його визнання як окремої складової бухгалтерського обліку. Також обговорюється виділення екологічного обліку як окремого напрямку для надання інформації про екологічну діяльність підприємства та облік витрат на неї. У науковому середовищі переважно представлені розробки щодо соціального обліку, обліку соціальних ініціатив, проте відсутній комплексний підхід до виділення КСВ як об'єкту обліку та визначення особливостей такого облікового процесу. Це зумовлює актуальність теми дослідження.

Формулювання цілей статті

Метою статті є систематизація теоретичних аспектів формування системи обліку корпоративної соціальної відповідальності для інформаційного забезпечення таких процесів у загальній системі управління підприємства.

Методика дослідження. У статті представлено теоретичні розробки системи бухгалтерського обліку корпоративної соціальної відповідальності для можливостей управління, що були сформовані на основі врахування сутності КСВ, інформаційних потреб для управління нею, а також можливостей підсистем фінансового та управлінського обліку. Для проведення дослідження було використано комплекс загальнонаукових методів, а саме синтезу, аналізу, порівняння, узагальнення, графічний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження

Корпоративна соціальна відповідальність – це концепція діяльності підприємств, за якою компанії зосереджують увагу не лише на економічних вигодах, але також інтегрують соціальні та екологічні аспекти у свою операційну діяльність та взаємодію із зацікавленими сторонами. Найбільш поширеними напрямками реалізації такої діяльності є дотримання етичних підходів до ведення бізнесу, проекти мінімізації впливу на екологію, інвестиції в суспільно корисні проекти, підтримка місцевих спільнот, різні соціальні пакети для співробітників та підвищення комфорту їхньої трудової діяльності.

Таким чином, діяльність підприємства вважається соціально відповідальною за умови, якщо вона задовольняє такі умови:

1. Спрямована на отримання економічної вигоди, яка може бути як матеріальною, так і нематеріальною. Наприклад, благодійна діяльність не приносить прямого матеріального прибутку, але сприяє підвищенню репутації та покращенню іміджу компанії.

2. Сприяє збереженню навколишнього середовища, тобто включає дії, що мінімізують негативний вплив на екологію та підтримують її покращення.

3. Має соціальну спрямованість, враховуючи інтереси різних груп зацікавлених сторін на всіх рівнях: від локальних до національних і глобальних (макро-, мезо- та мікрорівень).

З огляду на важливе значення імплементації принципів КСВ у діяльності підприємства необхідна розробка підходів до управління таким процесом. Одним із способів вирішення цієї задачі є забезпечення збору своєчасної, об'єктивної та релевантної інформації про здійснені господарські операції та їх результати. Для отримання комплексної інформації про економічні, соціальні та екологічні наслідки діяльності підприємства необхідно створити єдину інформаційну базу, основою якої є облік соціально відповідальної діяльності.

Як зазначається в [7], для підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу необхідні такі дії:

– створення системи оперативного збору достовірної інформації про вплив діяльності підприємства на економічні та соціальні аспекти життя суспільства, що дозволить краще аналізувати і контролювати ці процеси;

– розробка теоретичних, методичних і практичних засад для впровадження обліку соціально відповідальної діяльності як складової системи бухгалтерського обліку підприємства для можливості контролю та аналізу соціальних програм;

– забезпечення формування показників фінансової та нефінансової звітності для оцінки ефективності соціально спрямованих витрат підприємства;

– формування звітності про КСВ (соціальної звітності) як окремої форми звіту або розділу у

Примітках до фінансової звітності;

– впровадження центру відповідальності «Соціальні витрати» в рамках управлінського обліку та удосконалення системи обліку витрат на соціальні заходи.

Таким чином, формування системи обліку КСВ як складової загальної системи обліку підприємства є необхідним для оцінки ефективності впроваджених соціальних та екологічних ініціатив, що дозволить компаніям управляти такою діяльністю, покращувати репутацію на ринку, підвищувати довіру інвесторів і споживачів.

Ведення та організація обліку КСВ на сьогодні має ряд викликів та проблем, основними з яких є:

1. Відсутність єдиних нормативно затверджених стандартів щодо обліку та звітності КСВ. На сьогодні існують різні рекомендації та стандарти щодо звітування про КСВ, і дотримання різних стандартів різними компаніями може ускладнювати їх трактування та порівняння.

2. Складність оцінки нефінансових показників. Для аналізу КСВ необхідні також якісні та нефінансові показники (вплив на суспільство, зміна репутації тощо), для достовірної оцінки яких поки що відсутні єдині методичні підходи.

3. Вартість впровадження. Розробка та реалізація облікового забезпечення управління КСВ вимагає фінансових вкладень, що може бути проблематично для малого та середнього бізнесу.

Основою формування системи обліку соціально відповідальної діяльності є визначення її ключових елементів: мети, завдань, суб'єктів, об'єкта та предмета, що узагальнено на рис. 1.

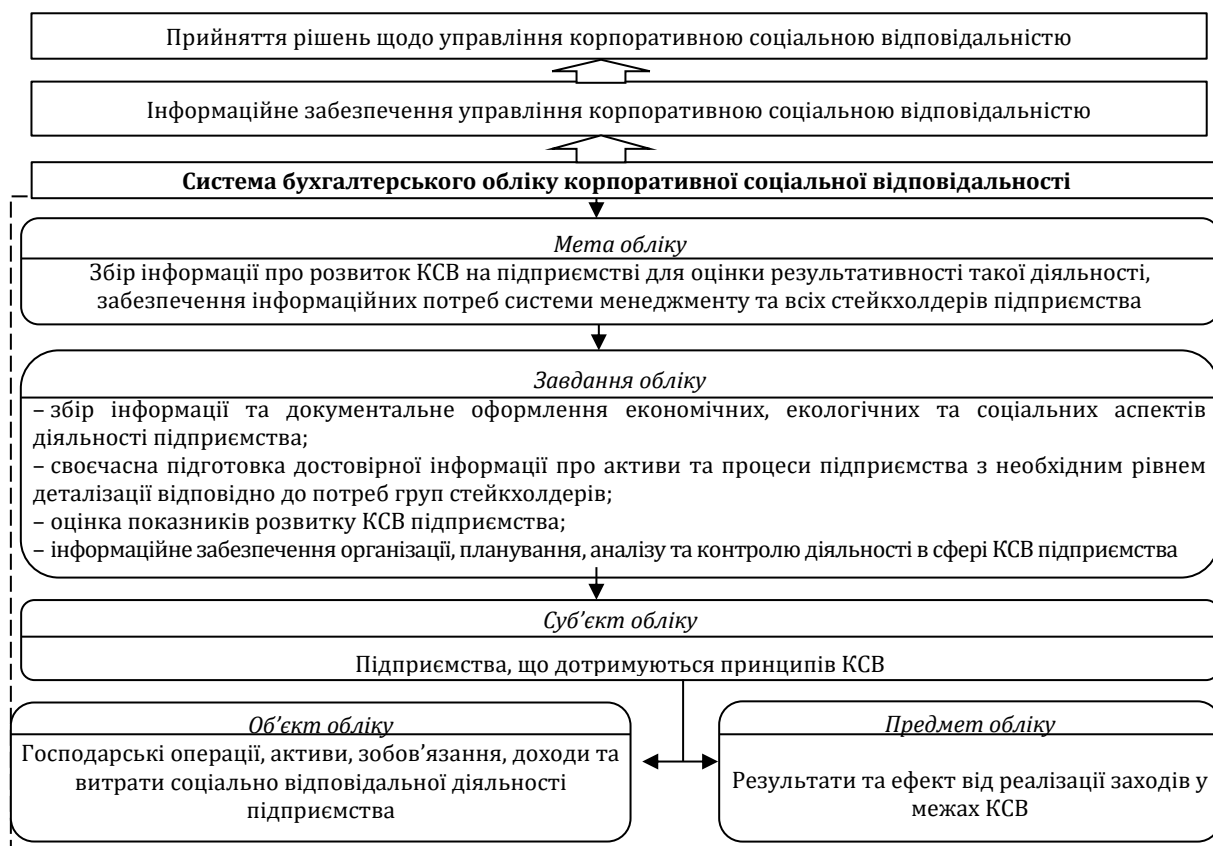

Рис. 1. Загальний підхід до розробки системи обліку для управління корпоративною соціальною відповідальністю

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Основною метою обліку КСВ є забезпечення управління соціальною діяльністю та задоволення інформаційних потреб усіх зацікавлених сторін. Крім того, в якості цілей КСВ можна виділити наступне:

1. Забезпечення оцінки результативності діяльності. Облік КСВ дозволяє вимірювати вплив реалізованих соціальних програм на суспільство та навколишнє середовище на основі оцінки певних показників (обсяг викидів CO₂, кількість відходів, динаміка споживання електроенергії тощо).

2. Прозорість діяльності. Звітування про КСВ сприяє відкритості компанії перед суспільством, інвесторами та іншими стейкхолдерами. Демонстрація виконання зобов'язань щодо соціальної відповідальності сприяє росту іміджу та довіри до бізнесу.

3. Ризик-менеджмент. Здійснення обліку КСВ дозволить ідентифікувати та мінімізувати не лише економічні, але й екологічні та соціальні ризики, що може запобігти репутаційним втратам або фінансовим збиткам.

4. Зростання ефективності. Наявність інформації про КСВ дозволяє менеджменту оптимізувати процеси та витрати.

Завдання бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності мають формуватися на основі цілей обліку.

При розробці системи обліку КСВ особливу увагу слід звернути на об'єкти обліку, що мають бути правильно ідентифіковані з метою охоплення усіх господарських операцій, які відображають стан і використання ресурсів підприємства, результати його діяльності, а також формування фінансової інформації для внутрішніх і зовнішніх користувачів [5].

Облік корпоративної соціальної відповідальності підприємства слід здійснювати за такими об'єктами [7]:

- майно підприємства з уточненням даних про рух активів соціальної інфраструктури підприємства;
- витрати підприємства на соціальні заходи з оцінкою ефективності таких витрат;
- розрахунки з контрагентами щодо соціально орієнтованих проектів і програм;
- розрахунки із працівниками в частині забезпечення їхнього розвитку та соціального добробуту;
- якість продукції;
- культурно-освітні програми.

У межах цього підходу важливим об'єктом обліку є витрати на соціальні ініціативи [1]. З метою обліку подальшого управління такими витратами необхідна їх ідентифікація за основними напрямками соціально відповідальної діяльності, а саме:

1. Економічна діяльність:

1.1. Підвищення якості продукції: витрати на систему контролю якості та на виправлення браку у виробництві.

2. Соціальна сфера:

2.1. Витрати на розвиток персоналу: витрати на навчання, підвищення кваліфікації, розвиток корпоративної культури, мотиваційні програми, соціальні пакети, створення сприятливих умов для відпочинку і дозвілля співробітників.

2.2. Витрати на охорону здоров'я та безпеку праці: витрати на впровадження додаткових заходів безпеки та охорони здоров'я на робочих місцях, покращення санітарно-гігієнічних умов, профілактики захворювань, періодичні медичні огляди, спеціальне харчування тощо.

2.3. Соціальні ініціативи для громади: благодійність, підтримка незахищених верств населення, розвиток місцевих комунальних служб, фінансування культурних, спортивних заходів та інших соціально важливих проектів.

2.4. Етичне ведення бізнесу: витрати на розвиток та підтримку етичних відносин між постачальниками, бізнес-партнерами та клієнтами.

3. Екологічна сфера:

3.1. Природоохоронна діяльність: витрати на програми щодо зменшення негативного впливу діяльності підприємства на довкілля (утилізація відходів, зменшення викидів вуглекислого газу, впровадження екологічно безпечних виробничих процесів тощо).

3.2. Ресурсозбереження: розробка технологій щодо зниження використання природних ресурсів, заміщення природних ресурсів іншими видами ресурсів.

Як зазначає С. О. Левицька [3], дані фінансового обліку та звітності недостатні для прийняття стратегічних і оперативних управлінських рішень щодо розвитку КСВ. Для забезпечення ефективного аналізу та контролю за показниками соціально відповідальної діяльності доцільно впровадити управлінський облік за центрами відповідальності, зокрема за соціальними витратами. Таким чином, для формування інформаційного забезпечення управління КСВ необхідне поєднання систем фінансового та управлінського обліку (рис. 2).

Необхідністю впровадження управлінського обліку є оцінка показників поточної діяльності та можливість планування, адже фінансовий облік забезпечує лише ретроспективний аналіз результатів. Слід зазначити, що функціонування даних підсистем має бути комплексним, а не ізольованим. Ці

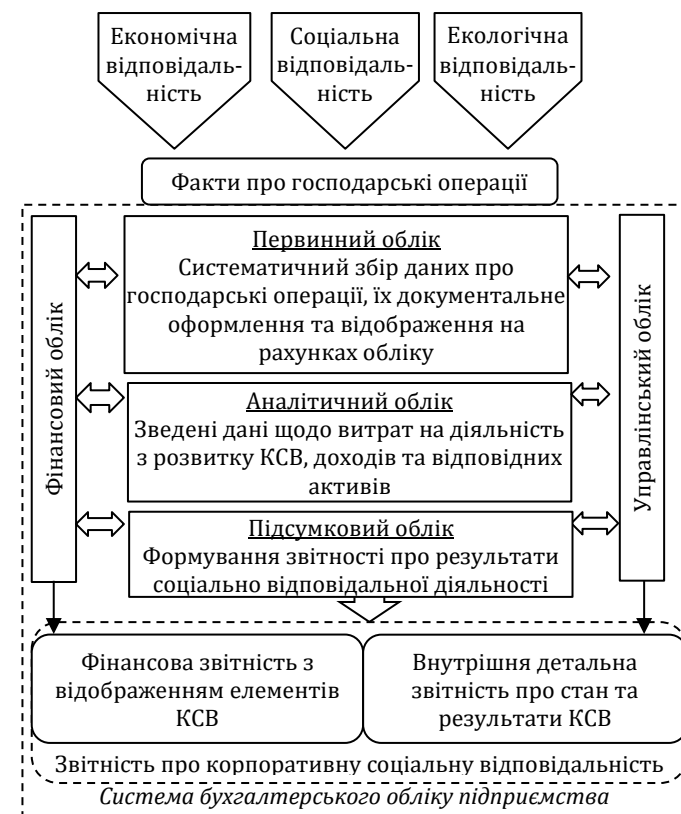

Рис. 2. Формування комплексної системи обліку корпоративної соціальної відповідальності.

Джерело: складено автором

підсистеми виконують спільну ціль (інформаційне забезпечення) та опрацьовують одні і такі самі дані та господарські операції, але з використанням різних принципів, методів та завдань. Результатом

комплексного функціонування підсистем фінансового та управлінського обліку є інформація про отримані результати соціально відповідальної діяльності, а також бюджети реалізації нових програм, плани їх фінансування, варіанти коригування існуючих програм [4]. Таким чином, система обліку має надавати інформацію у вигляді фінансових та нефінансових, кількісних та якісних показників з деталізацією за кожним видом соціально відповідальної діяльності.

Порівняння особливостей впровадження та функціонування підсистем фінансового та управлінського обліку щодо КСВ представлено в табл. 1.

Таблиця 1. Порівняння підсистем фінансового та управлінського обліку корпоративної соціально відповідальності

Критерій	Фінансовий облік	Управлінський облік
Мета ведення обліку	Підготовка інформації для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, урядових органів)	Підготовка інформації для потреб внутрішніх стейкхолдерів та прийняття рішень
Завдання обліку	Складання фінансової звітності та збір інформації про соціально відповідальну діяльність підприємства	Забезпечення управління соціальною діяльністю; планування, контролю та аналізу витрат на КСВ, оцінка ефективності відповідних програм і проєктів
Користувачі інформації	Зовнішні користувачі (інвестори, кредитори, державні органи, суспільні організації та інші), що зацікавлені фактами здійснення соціально відповідальної діяльності	Внутрішні користувачі (власники підприємства, менеджмент різних рівнів). Потреба в інформації для розробки та реалізації соціально відповідальних стратегій
Зміст звітності	Витрати на соціальні ініціативи, благодійність, екологічні програми тощо.	Кількісні та вартісні показники здійснення соціально відповідальної діяльності
Форми звітності	Форма звітності регламентована стандартами бухгалтерського обліку (НП(С)БО, МСФЗ). Витрати в межах КСВ можуть бути деталізовані у Примітках до фінансової звітності.	Відсутня стандартизація звітності. Формування звітів відповідно до внутрішніх інформаційних потреб підприємства. Такі звіти представляють детальні дані про витрати на соціальні ініціативи, оцінку їх ефективності та досягнення цілей.
Часовий аспект	Ретроспективний характер звітності, тобто відображає результати минулих періодів	Перспективний та ретроспективний характер. Може надаватися інформація як про оцінку ефективності здійснених операцій та проєктів, так і поточні показники діяльності та планові результати
Рівень деталізації	Низький рівень деталізації. Надання інформації за основними групами витрат на КСВ чи відповідними активами	Детальна та розширена інформація для конкретних управлінських рішень, таких як планування витрат на соціальні ініціативи, екологічні проєкти, благодійність тощо
Оцінка показників	Грошова оцінка витрат і доходів, пов'язаних із соціально відповідальною діяльністю	Фінансові та нефінансові показники КСВ
Регулювання	Регламентовано національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку	Не регламентується, тому підхід до відображення соціально відповідальної діяльності може відрізнитися залежно від внутрішньої політики підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Запропонована система обліку КСВ має бути частиною загальної системи бухгалтерського обліку підприємства. Як стверджується в [2], для успішної інтеграції в існуючу облікову систему підприємства такого додаткового сегмента, що відповідатиме за збір, систематизацію, обробку та підготовку звітності щодо соціальної відповідальності суб'єкта господарювання, необхідні додаткові заходи. Це може включати розробку нових процедур обліку, адаптацію існуючих програмних інструментів або створення спеціалізованих підрозділів. Такі кроки є необхідними для забезпечення комплексного підходу до обліку корпоративної соціальної відповідальності, що дозволить компанії відповідати сучасним стандартам прозорості та сталого розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, розвиток соціально відповідальної діяльності дає змогу зміцнити конкурентні переваги на ринку. Для досягнення сталого розвитку компанії мають приділяти належну увагу інтеграції КСВ у свою стратегію діяльності, а також забезпечити ефективний облік та звітування щодо досягнутих результатів. Інформація про ресурси, що були витрачені на соціальні ініціативи, і результати, отримані від них, може бути отримана в результаті функціонування системи бухгалтерського обліку. Тому підсистема обліку КСВ повинна формувати інформацію про обсяги ресурсів, витрачених на соціальну діяльність, та дохід, який вона приносить для подальшого прийняття управлінських рішень. Для цього необхідна комбінація підсистем фінансового та управлінського обліку. Фінансовий облік корпоративної соціальної відповідальності орієнтований на зовнішню звітність і стандартизацію, тоді як управлінський облік фокусується на внутрішніх процесах управління КСВ, надаючи докладніші дані для стратегічних рішень.

Перспективою подальших досліджень є розробка методичних підходів до відображення інформації про корпоративну соціальну відповідальність у системі обліку, формування системи необхідних рахунків, облікових процедур, підходів до ідентифікації та оцінки витрат на соціальні заходи.

Література

1. Камінська І., Хома С., Чучук Ю. Соціальний облік як інформаційна база реалізації концепції соціально відповідального бізнесу. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 5 (60). С. 121-128.
2. Кріль Я.Я., Бандура З.Л., Москаль Н.В. Передумови впровадження бухгалтерського обліку соціальної відповідальності: ключові аспекти та виклики для підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-35>.
3. Левицька С.О. Соціальна складова підприємницької діяльності як об'єкт обліку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2014. № 26. С. 114-118.
4. Пацула О.І. Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання: обліково-аналітичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 52-58.
5. Покин'черода В.В., Копняк К.В. Обліково-інформаційне забезпечення корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/87.pdf.
6. Правдюк Н.Л. Обліковий супровід концепцій соціальної відповідальності бізнесу. 2018. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/262.pdf>.
7. Топішко І.І., Топішко Н.П., Галецька Т.І. Соціальна відповідальність підприємства в Україні: проблеми забезпечення та шляхи підвищення. *Прычорноморські економічні студії*. 2016. № 12(1). С. 95-99.

References

1. Kamins'ka, I., Khoma, S., Chuchuk, Yu. (2019). «Social accounting as an information base for implementing the concept of socially responsible business». *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*. № 5 (60). pp. 121-128.
2. Kril', Ya.Ya., Bandura, Z.L., Moskal', N.V. (2024). «Prerequisites for implementing social responsibility accounting: key aspects and challenges for enterprises». *Ekonomika ta suspil'stvo*. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-35>.
3. Levyts'ka, S.O. (2014). «The social component of entrepreneurial activity as an object of accounting». *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia»*. Serii «Ekonomika». № 26. pp. 114-118.
4. Patsula, O.I. (2022). «Social responsibility of business entities: accounting and analytical aspect». *Naukovyj visnyk L'vivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1. pp. 52-58.
5. Pokyn'cheroda, V.V., Kopniak, K.V. (2021). «Accounting and information provision of corporate social responsibility of business». *Efektivna ekonomika*. № 10. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/87.pdf.
6. Pravdiuk, N.L. (2018). *Oblikovyj suprovid kontseptzij sotsial'noi vidpovidal'nosti biznesu*. [Accounting support for concepts of social responsibility of business]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/262.pdf>.
7. Topishko, I.I., Topishko, N.P., Halets'ka, T.I. (2016). «Corporate social responsibility in Ukraine: problems of provision and ways of improvement». *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. № 12(1). pp. 95-99.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2024 р.